

DOI:10.28925/2664-2069.2020.1.5

УДК 159.946.3

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ТРЕНЕРА

Лахтадир Олена^{ACD}, Іваненко Галина^{CDEF}, Кожанова Ольга^{BCEF},
Коротя Володимир^{B^{CD}}, Євдокимова Лілія^{BCF}

Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

Внесок автора: А — концепція та дизайн дослідження; В — збір даних;
С — аналіз та інтерпретація даних; D — написання статті;
Е — редагування статті; F — остаточне затвердження статті.

Анотація

Актуальність. Розвинена комунікативна компетентність у професії тренера дає можливість ефективно взаємодіяти у майбутній професійній діяльності, міжособистісному спілкуванні й передбачає володіння суб'єктом стратегіями психологічного впливу та конструктивними способами поведінки у взаємодії.

Мета: проаналізувати різні підходи до визначення структурних компонентів комунікативної компетентності та описати авторську структуру комунікативної компетентності майбутнього тренера.

Матеріал і методи. Теоретичні — аналіз, синтез, узагальнення, систематизація. Емпіричні — спостереження, анкетування, психолого-педагогічний експеримент.

Результати. Застосовуючи системний підхід до аналізу структури комунікативної компетентності, ми виділили чотири основні компоненти: когнітивний (пізнавальний), комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний.

Висновки. Запропонована та описана авторська структура комунікативної компетентності майбутнього тренера містить чотири компоненти: когнітивний, комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний, інтерактивний, які дають можливість розкрити суть та особливості діяльності майбутнього тренера.

Ключові слова: комунікативна компетентність, психологічна структура комунікативної компетентності, компоненти комунікативної компетентності.

PSYCHOLOGICAL STRUCTURE OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF THE FUTURE COACH

Lakhtadyr Olena, Ivanenko Halyna, Kozhanova Olga,
Korotyia Volodymyr, Yevdokimova Lilia

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

Abstract

Introduction. Developed communicative competence in the coaching profession allows to interact effectively in future professional activities, interpersonal communication and involves the subject's mastery of strategies of psychological influence and constructive behaviors in interaction.

Aim is to analyze different approaches to determining the structural components of communicative competence and to describe the author's structure of communicative competence of the future coach.

Material and methods. Theoretical - analysis, synthesis, generalization, systematization. Empirical- observations, questionnaires, psychological and pedagogical experiment.

Results. Applying a systematic approach to the analysis of the structure of communicative competence, we identified four main components: cognitive (cognitive), communicative-speech, social-perceptual and interactive.

Conclusions. The proposed and described author's structure of communicative competence of the future coach contains four components: cognitive, communicative-speech, social-perceptual, interactive, which give the opportunity to reveal the essence and features of the future coach.

Key words: communicative competence, psychological structure of communicative competence, components of communicative competence.

Вступ. Суспільна практика вимагає від майбутніх тренерів розв'язання широкого кола психологічних, фізіологічних, фізичних та інших завдань, що не може бути здійснене поза педагогічною і міжособистісною взаємодією. Тому вагомим аспектом професійної підготовки майбутнього тренера є його довершене володіння комунікативними знаннями, вміннями та навичками. Позитивне спілкування у системі тренер-спортсмен налаштовує та мотивує спортсменів на підвищення своїх спортивних досягнень. Також розвинена комунікативна компетентність у професії тренера дає можливість ефективно взаємодіяти у майбутній професійній діяльності тренерів, міжособистісному спілкуванні і передбачає володіння суб'єктом стратегіями психологічного впливу та конструктивними способами

поведінки у взаємодії. Водночас питання особливостей формування комунікативної компетентності як засобу професійної діяльності та педагогічної взаємодії цих фахівців, що має відповідати соціально-професійним нормам, а також проблема створення сприятливих умов для її розвитку і корекції у процесі професійної підготовки студентів, розроблені недостатньо.

Мета дослідження – проаналізувати різні підходи до визначення структурних компонентів комунікативної компетентності та описати авторську структуру комунікативної компетентності майбутнього тренера.

Матеріал і методи дослідження. Теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, порівняння, систематизація. Емпіричні – спостереження, бесіда, анкетування, опитування, тестування, психолого-педагогічний

експеримент. Контингент у дослідженні — студенти — майбутні тренера.

Дослідження виконане у відповідності до основних принципів біоетики.

Результати дослідження та їх обговорення. На підставі результатів теоретичного аналізу, ми розглядаємо комунікативну компетентність як сукупність комунікативних знань, вмінь та навичок, за допомогою яких суб'єкт спілкування реалізує цілі та завдання комунікативної (і професійної) діяльності і досягає взаєморозуміння.

Застосовуючи системний підхід до аналізу структури комунікативної компетентності, ми виділили чотири основні компоненти: *когнітивний (пізнавальний), комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний.*

Стосовно визначення структури комунікативної компетентності є декілька підходів. По-перше, дослідники, визначаючи її структуру, роблять акцент на когнітивній складовій цього феномену, тобто на знаннях і здібностях, потрібних для побудови спілкування [8]. По-друге, опис структури комунікативної компетентності дається через комунікативні вміння. По-третє, до структурних елементів комунікативної компетентності, згідно з позицією О.В. Сидоренко, слід віднести і комунікативні знання, і комунікативні здібності, і комунікативні вміння. По-четверте, у складі комунікативної компетентності, крім знань, вмінь і навичок, дехто з дослідників виокремлює ще й особистісні

особливості — передусім соціально-перцептивного плану [5].

Є.В. Прозорова [7] виокремлює у структурі комунікативної компетентності два ключових компоненти: до першого компонента входять комунікативні цінності, орієнтація та специфіка мотивації комуніканта, його потреби в спілкуванні; другий компонент включає прояви комунікативної компетентності безпосередньо у спілкуванні й містить дві складові: дії під час акту комунікації (вміння та навички спілкування) та знання про спілкування [7]. І.Б. Пономарьов і В.П. Трубочкін виділяють три блоки компонентів феномену: 1) комунікативно-особистісні якості; 2) володіння технікою спілкування — навички та уміння здійснення комунікативних дій; 3) володіння методикою і тактикою спілкування [6].

У результаті психологічного дослідження О. Жирун доходить висновку, що комунікативна компетентність має складну ієрархічну структуру. У ній науковець виділяє два таких компоненти: інструментальний і мотиваційно-ціннісний [2].

Вельми всеохоплюючою є характеристика структури досліджуваного феномену, що її дав Є.В. Руденський [8]. Він виділяє у комунікативній компетентності такі складові: комунікативно-діагностичну, комунікативно-прогностичну, комунікативно-програмуючу та комунікативно-організаційну. Разом з тим дослідник виокремлює сім груп комунікативних вмінь: мовленнєві, соціально-психологічні, психологічні, вміння

використовувати у спілкуванні норми мовленнєвого етикету, вміння використовувати невербальні засоби спілкування, вміння спілкуватися у різних організаційно-комунікативних формах політичної діяльності, вміння взаємодіяти: на рівні діалогу [8].

На думку А.Г. Самохвалової [9], комунікативна компетентність особистості є багаторівневою інтегративною якістю особистості (сукупність мотиваційних, когнітивних, поведінкових особливостей), зумовлюючи ефективне спілкування. Критеріями розвитку комунікативної компетентності є мотиваційний, когнітивний та інструментальний.

У свою чергу О.М. Корніяка [3] вичленовує у психологічній структурі комунікативної компетентності, за допомогою якої суб'єкт у процесі діяльності і спілкування реалізує три основних функції: комунікативну, перцептивну й інтерактивну, — три структурних компоненти: комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний, інтерактивний. У зв'язку з цим дослідниця зауважує, що комунікативна компетентність об'єднує у своєму складі три основних групи вмінь або здатностей (компетентностей):

- *Комунікативно-мовленнєву здатність*, що об'єднує такі вміння: а) отримання інформації; б) адекватне розуміння смислу інформації; в) програмування і висловлення своїх думок в усній і письмовій формі.

- *Соціально-перцептивну здатність* як сприймання і розуміння сутності іншої людини, взаємопізнання і самооцінку. Ця здатність передбачає такі вміння: а) створення образу іншої

людини (розуміння її психологічної й особистісної сутності); б) моральні уявлення (емпатія як усвідомлення почуттів, потреб, інтересів інших людей, повага до партнера зі спілкування, тактовність тощо); в) рефлексію (самоусвідомлення — розуміння своїх внутрішніх станів, емоцій, ресурсів, уподобань, інтуїція).

- *Інтерактивну здатність* як вміння організувати і регулювати взаємодію та взаємовплив та досягати взаєморозуміння. Ця здатність об'єднує такі вміння: а) знання соціально-комунікативних норм, зразків поведінки, соціальних ролей; б) здатність до соціально-психологічної адаптації; в) контроль за поведінкою у взаємодії, вміння розв'язувати конфлікти; г) здатність справляти вплив на партнера зі спілкування: вміння слухати і володіння ефективною тактикою переконання іншої людини.

Спираючись на цей підхід, можна говорити про три види компетентності (три компоненти) у спілкуванні, що їх об'єднує таке особистісне утворення, як комунікативна компетентність. Особистість має бути спрямована на віднайдення різноманітної палітри засобів, які сприяють повноті самовираження партнерів у взаємодії, на осягнення всіх граней їх компетентності — комунікативно-мовленнєвої, соціально-перцептивної та інтерактивної [3].

Таким чином, комунікативна компетентність постає як складний структурний феномен, що містить соціально-психологічні стереотипи, знання, вміння і навички, які набуває суб'єкт спілкування на підставі сформованих у нього мотивів, цінностей і настановлень.

Аналіз наведених моделей структури комунікативної компетентності показав, що всі вони побудовані на основі системного підходу, який передбачає їх дослідження як системи, визначення їх внутрішніх якостей, зв'язків і відношень. У рамках такого підходу комунікативна компетентність, як і будь-який системний об'єкт, допускає поділ на численні мікросистеми залежно від конкретних завдань, поставлених у ході дослідження.

Узагальнення результатів вивчення змісту і структурних складових комунікативної компетентності особистості дало змогу визначити психологічну структуру і змістові показники цього феномену у майбутніх тренерів.

Застосовуючи системний підхід до аналізу структури комунікативної компетентності, можна виділити принаймні чотири основних компоненти: *когнітивний (пізнавальний), комунікативно-мовленнєвий, соціально-перцептивний та інтерактивний.*

На підставі результатів теоретичного аналізу ми розглядаємо комунікативну компетентність як сукупність комунікативних знань, вмінь та навичок, за допомогою яких суб'єкт спілкування реалізує цілі та завдання комунікативної (і професійної) діяльності і досягає взаєморозуміння.

Когнітивний компонент об'єднує, як показало дослідження, теоретичні та практичні знання з психології спілкування, знання його стилів, структури і функцій; загальнокультурні знання, знання правил, знання моральних норм

комунікативної поведінки, раціоналізм у комунікативній сфері, досвід спілкування спрямованість комуніканта на своє «Я», на спілкування і на справу.

Він включає високий рівень професійної ерудиції; знання психологічних закономірностей та специфіки міжособистісного спілкування, знання про застосування комунікативних стратегій, психологічні знання механізмів міжособистісного оцінювання та міжособистісних взаємодій; творче мислення; знання методів психологічного впливу, правил і прийомів риторики та полеміки, рефлексивного слухання; знання про особистісні якості, які сприяють або заважають спілкуванню; знання про емоції та почуття, які завжди супроводжують спілкування, про його поведінковий бік.

До найбільш вагомих принципів комунікативно-когнітивного підходу відносяться: принцип цілісного сприйняття, принцип функціональності, принцип професійної орієнтації, принцип інтегративної мовленнєвої і немовленнєвої діяльності, принцип системності, принцип формування стратегій комунікативної діяльності.

Крім того, когнітивний компонент включає знання теоретичного і методологічного характеру: сукупність знань, що відображають систему сучасного суспільства; знання, які становлять комунікативну основу професійної діяльності; теоретичні знання про основні поняття та методи комунікативної компетентності у сфері фізичної культури і спорту. Володіння цим компонентом

зобов'язує фахівця виявляти креативність, гнучкість, системність, оперативність мислення в ситуаціях подання матеріалу, забезпечення зворотного зв'язку, конструктивного виходу з конфлікту тощо.

Комунікативно-мовленнєвий компонент передбачає володіння особистістю вербальними і невербальними засобами комунікації, культурою мовлення, правильність, виразність й естетичність мовлення. Він об'єднує такі вміння: вміння говорити, вміння слухати співрозмовника, тобто отримувати інформацію; адекватно розуміти зміст інформації; програмувати і висловлювати свої думки в усній і письмовій формі.

Аналіз змісту і показників комунікативно-мовленнєвого компонента дає змогу фіксувати зростання чи зменшення необхідних для спілкування вмінь, що виявляються в реальній життєдіяльності: вміння прочитувати і розуміти експресивну інформацію ситуації спілкування, постійно орієнтуючись на учасників комунікації; вміння встановлювати контакт із партнером зі спілкування на підставі невербальних та вербальних засобів; комунікативно-мовленнєві вміння; мовленнєві (лінгвістичні) вміння; граматична правильність; звукові характеристики мовлення — тон, інтонація, виразність, необхідний темп мовлення, дикція, спрямовані на взаєморозуміння зі співрозмовником; вміння контролювати власне мовлення, здатність змінити висловлювання відповідно до досягнутого результату; здатність до рефлексії тексту комунікації.

Контрольованість і усвідомленість мовлення забезпечують подальший вибір оптимальних для цієї комунікації невербальних та мовленнєвих засобів [1; 4; 5; 10; 11].

На підставі отриманих у дослідженні результатів зазначимо, що формування у студентів комунікативно-мовленнєвого компонента комунікативної компетентності потребує: 1) ознайомлення із загальними комунікативними, мовленнєвими й етичними правилами, нормами; 2) формування вміння грамотно викладати свої думки в усній і письмовій формі; 3) формування вміння коригувати мовленнєву та немовленнєву форми спілкування і тактику взаємодії відповідно до інтересів, рівня підготовленості і настрою опонента; 4) вміння слухати і чути співрозмовника, ставити запитання різного типу, коректно вступати в розмову, подавати репліки, доповнювати і розвивати тему бесіди або аргументовано заперечувати; 5) розвиток уміння виступати перед слухачами з різними цільовими настановленнями, у різних жанрах, адекватних ситуації; 6) розвиток вміння опановувати і вдосконалювати мовленнєві засоби культурного самовираження: уміння викладати свої думки, переконання і оцінки у формі виступів, тез, статей тощо.

Отже, комунікативно-мовленнєвий компонент спеціаліста у сфері фізичної культури і спорту передбачає наявність у нього таких характеристик:

1) високий рівень загальної культури студента, системи його знань;

2) наявність необхідного мінімуму загальних і комунікативно-мовленнєвих здатностей, серед яких здатність адекватно оцінювати обставини, орієнтуватися в різних комунікативних ситуаціях;

3) гнучкість, вміння коригувати свою мовленнєву та немовленнєву діяльність відповідно до умов спілкування, до психологічного стану співрозмовника;

4) здатність бачити і використовувати семантичні й естетичні якості слова;

5) здатність використовувати міміко-пантомімічний супровід, адекватний висловлюванням;

6) потреба у комунікативному самовдосконаленні — розвитку відповідних вмінь та навичок;

7) адекватне комунікативній ситуації застосування комунікативно-мовленнєвих знань, вмінь і навичок.

Крім того, для комунікативно-мовленнєвого компонента цього фахівця властиві: стислість, схематичний характер, уривчастість, інтонаційність, виразність висловлювань з приводу педагогічної взаємодії.

До соціально-перцептивного компонента зазвичай відносять здатність адекватно сприймати та розуміти іншу людину і встановлювати на цій основі взаєморозуміння, а також здійснювати оцінку ситуації спілкування. Сприймання іншої людини означає сприймання її зовнішніх ознак, співвіднесення їх з її особистісними характеристиками й інтерпретацію на цій основі її вчинків. Соціально-перцептивні навички особистості проявляються в умінні управляти своїм сприйманням і

організувати його: правильно оцінити соціально-психологічний настрій партнерів зі спілкування; «зчитувати» зміни на обличчі, в голосі, жестикуляції партнера зі спілкування; «розкривати підтекст» мімичних рухів, усмішки, погляду тощо; визначати тон спілкування; встановлювати необхідний контакт; за першим враженням прогнозувати «хід» спілкування. Вони дають змогу особистості правильно оцінювати емоційно-психологічні реакції партнерів зі спілкування і навіть прогнозувати ці реакції, долаючи ті з них, які заважають досягненню мети спілкування [13; 15; 16].

На підставі сказаного зазначимо, що соціально-перцептивний компонент має об'єднувати принаймні такі елементи: 1) здатність до емпатії (співчуття, співпереживання); 2) здатність до регулювання емоційного стану у взаємодії (навчально-професійна взаємодія); 3) здатність до адекватного міжособистісного сприймання (вміння «читати» з обличчя, розуміння психічного стану опонента).

Інтерактивний бік спілкування — це умовний термін, який пов'язаний із взаємодією людей, з безпосередньою організацією їх спільної діяльності. Якщо комунікативний процес існує на основі певної спільної діяльності, то обмін знаннями й ідеями з приводу цієї діяльності з необхідністю передбачає, що досягнуте порозуміння реалізується в нових спільних спробах розвинути діяльність далі, організувати її. Участь одночасно багатьох людей у цій діяльності означає, що кожен

робить свій особливий внесок, що і дає змогу інтерпретувати взаємодію як організацію спільної діяльності.

Інтерактивний бік спілкування передбачає побудову загальної стратегії взаємодії, де важливо не тільки обмінюватися інформацією, а й організувати «обмін діями», спланувати загальну діяльність. При такому плануванні можлива регуляція дій одного індивіда «планами, що визріли в голові в іншого», що і робить діяльність дійсно спільною, коли її носії виступають вже не як окремих індивідів, а як група [12; 14].

Звідси володіння суб'єктом спілкування інтерактивним компонентом комунікативної компетентності передбачає організацію взаємодії між індивідами, що спілкуються, тобто обмін не тільки знаннями, ідеями, а й діями.

Інтерактивний компонент відображає складові спілкування, пов'язані з взаємодією людей, безпосередньою організацією їх спільної діяльності. Тут спілкування і виступає як міжособистісна взаємодія — сукупність зв'язків і взаємовпливів людей, які здійснюються в їхній спільній діяльності. Звідси інтерактивний компонент включає в себе: 1) володіння гнучкою стратегією спілкування; 2) володіння тактикою організації взаємодії; 3) здатність до конструктивної поведінки в конфліктній ситуації; 4)

володіння технікою переконання у взаємодії; 5) здатність до діалогічного стилю спілкування.

Відповідно до цього можна інтерпретувати інтерактивний компонент комунікативної компетентності як здатність до організації спільних дій, що дають можливість партнерам реалізувати загальну для них діяльність у сфері спорту, — це тренер і спортсмен (команда).

Висновки:

1. Аналіз різних підходів до визначення структурних компонентів комунікативної компетентності дозволив визначити, що усі моделі побудовано на основі системного підходу, який передбачає її дослідження як системи, визначення внутрішніх зв'язків і відношень її складових. У межах такого підходу комунікативна компетентність, як і будь-який системний об'єкт, допускає поділ на підсистеми залежно від конкретних завдань, поставлених у ході дослідження.

2. Запропонована та описана авторська структура комунікативної компетентності майбутнього тренера містить чотири компоненти: когнітивний, комунікативно-мовленевий, соціально-перцептивний, інтерактивний, які дають можливість розкрити суть та особливості діяльності майбутнього тренера.

Література

1. Веретенникова АЕ. Развитие иноязычной письменной коммуникативной компетентности у студентов в соответствии с Болонским процессом. *Высшее образование сегодня*. 2008;5:26–30.
2. Жирун ОА. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності у майбутніх редакторів. К., 2006.
3. Корніяка ОМ. Особливості розвитку комунікативної компетентності фахівців на різних етапах їх професійного становлення. *Психолінгвістика: [зб. наук. праць ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»]*. Переяслав-Хмельницький: ПП «СКД». 2011;8:33–45.
4. Лахтадир ОВ. Комунікативна компетентність як ефективність процесу спілкування. *Психолінгвістика в сучасному світі — 2014: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (23–24 жовтня 2014 р.)*; відп. ред. Л.О. Калмикова. Переяслав-Хмельницький: Вид-во «КСВ», 2014. 32 с.
5. Лахтадир ОВ. Психологічні особливості розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту: дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. К., 2017. 259 с.
6. Примак ТО. Маркетингові комунікації: навчальний посібник. К., 2003.
7. Прозорова ЕВ. Педагогические условия формирования коммуникативной компетентности. *Мир психологии*. 2000;2:191–202.

References

1. Veretennikova AE. The development of foreign written written communicative competence among students in accordance with the Bologna process. *Vyisshee obrazovanie segodnya*, 2008;5:26—30. Russian.
2. Zhy'run OA. Psychological features of the development of communicative competence in future editors. K.; 2006. Ukrainian.
3. Korniiaka OM. Features of the development of communicative competence of specialists at different stages of their professional development.. *Psykholinhvistyka: zb. Nauk. Prats DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»*. Pereiaslav—Khmelnyskyi: PP «SKD», 2011;8:33–45. Ukrainian.
4. Lakhtadyr OV. Communicative competence as the effectiveness of the communication process. *Psykholinhvistyka v suchasnomu sviti — 2014: Materialy IKh Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (23– 24 zhovtnia 2014 r.)*; vidp. red. L.O. Kalmykova. Pereiaslav-Khmelnyskyi: Vyd-vo «KSV». 2014 : 32. Ukrainian.
5. Lakhtadir OV. Psychological features of development of communicative competence of future experts in physical culture and sports: Dis. Cand. psychol. Sciences: 19.00.07. G.S. Kostyuk Institute of Psychology Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. K.; 2017. 259 с. Ukrainian.
6. Prymak TO. Marketing Communications: A Study Guide. K.; 2003. Ukrainian.
7. Prozorova EV. Pedagogical conditions for the formation of communicative competence. *Mir psihologii*. 2000;2:191—202. Russian.

8. Руденский ЕВ. Социальная психология: курс лекций. М. : ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭ и У, «Сибирское соглашение», 1999.
 9. Самохвалова АГ. Деловое общение: секреты эффективных коммуникаций : учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. СПб.: Речь, 2012.
 10. Hybels S, Weaver RL. Communicating effectively. 4-th ed. N.Y. 1995.
 11. Hymes D. On Communicative Competence. Eds.: Brumfit C.J., Johnson K. The Communicative Approach to Language Teaching. London, 1979. P. 5–27.
 12. Hymes DH. Two types of linguistic relativity. In Bright W (ed) *Sociolinguistics*, 1996. P. 114–158.
 13. Johnson DW, Johnson FP. Joining together: Group theory and group skills, Englewood Cliffs (N.J.). 1982. 465 p.
 14. McCroskey JC. Communication Competence and Performance: A Research and Pedagogical Perspective. *Communication Education*. 1982;31:42–54.
 15. Spitzberg BH, Cupach WR, Spitzberg BH. Interpersonal communication competence. Beverly Hills, CA: Sage, 1984. 456 p.
 16. Subarkah A. Analysis of Interpersonal Communication in Sports. Atlantis press, 2018. P. 288–291.
8. Rudenskiy EV. Social Psychology: Lecture Course. M.: INFRA-M; Novosibirsk: NGAE iU, «Sibirskoe soglashenie», 1999. Russian.
 9. Samohvalova AG. Business communication: the secrets of effective communications: a training manual. 2-e izd., pererab. i dop. SPb.: Rech; 2012. Russian.
 10. Hybels S, Weaver RL. Communicating effectively.4-th ed. N.Y.; 1995.
 11. Hymes D. On Communicative Competence. Eds.: Brumfit CJ, Johnson K. The Communicative Approach to Language Teaching. London; 1979: 5—27.
 12. Hymes DH. Two types of linguistic relativity. In Bright W (ed) *Sociolinguistics*. 1996: 114 — 158.
 13. Johnson DW, Johnson FP. Joining together: Group theory and group skills, Englewood Cliffs (N.J.). 1982. 465 p.
 14. McCroskey JC. Communication Competence and Performance: A Research and Pedagogical Perspective. *Communication Education*. 1982;31:42—54.
 15. Spitzberg BH, Cupach WR, Spitzberg BH. Interpersonal communication competence. Beverly Hills, CA: Sage; 1984. 456 p.
 16. Subarkah A. Analysis of Interpersonal Communication in Sports. Atlantis press; 2018: 288-291.

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів.

Інформація про авторів:**Лахтадир Олена Володимирівна**

ORCID: 0000-0002-7375-2487

Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

E-mail: o.lakhtadyr@kubg.edu.ua

Іваненко Галина Олександрівна

ORCID: 0000-0002-1012-2218

Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

E-mail: h.ivanenko@kubg.edu.ua

Кожанова Ольга Сергіївна

ORCID: 0000-0002-9031-2563

Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

E-mail: o.kozhanova@kubg.edu.ua

Коротя Володимир Владиславович

Національний авіаційний університет,

м. Київ, Україна

E-mail: v.korotya@nau.edu.ua

Євдокимова Лілія Григорівна

ORCID: 0000-0002-8698-579X

Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

E-mail: l.yevdokymova@kubg.edu.ua

Стаття надійшла 11 квітня 2020 року.